

Nujnost vzgoje.

Socijalne razmere današnjega časa so postale dnevno vprašanje. Po knjigah in po časnikih, v zborih in društvih, zasobno in javno se razpravlja o teh razmerah, a povsod se poudarja velika nevarnost, katera preti društvu življenju, ako se socijalno stanje človeštva ne postavi na trdnejše stališče. Vedno intenzivnejše se išče sredstvo, s katerim bi se ozdravile društvene razmere globokih ran. Pred vsem pa se izkuša najti vir tem nedostatkom. Izmed mnogo činiteljev, ki imajo izboljšati društveno stanje, imenuje se v prvi vrsti — ljudska šola. Od nje-se čedalje bolj zahteva, naj skrbi poleg pouka tudi za primerno vzgojo mladine, kajti dobro vzgojena mladina, bode tudi v poznejšem življenju visoko cenila državlansko svobodo ter jo neoskrunjeno ohranila sebi in vsemu človeštvu v prid. Da pa more ljudska šola rešiti to vzvišeno nalogo, velja naj sploh pravilo, da naj ne razvija samo znanosti in ročnosti, temveč naj meri na izobražbo vsega človeka, torej na telo, na umnost in na srce. To je prava vzgoja, ker je harmonična. V zdravem telesu biva zdrava duša; znanje in spoznavanje pa izvira iz krepkopoljnega izvajanja npravstvenih idej. Le harmonična vzgoja obvaruje človeka jednostranskega razvoja, ter ga stori sposobnega, da more težiti po pravem, lepem in dobrem.

Telo samo na sebi je vendar več ali manj prepuščeno vnanjim prirodnim vplivom; tudi razvoj umnosti zavisí čisto od prirodnih darov, a srce, to izhodišče in zatočišče človeških najplemenitejših činov, podvrženo je uprav sili vzgoje, in zelo se pregreše voditelji in gojitelji, ki ne negujejo otroških čuvstev z vsemi možnimi sredstvi. Zato smatramo kot najlepši cvet vse vzgoje npravstveno vzgojo, t. j. vzgojo k npravstvenemu hotenju; to hotenje je osnovano na spoznanji npravstvenih idej. Da je taka vzgoja silno potrebna, kaže nam že razmerje, v katerem se nahaja npravstveni človek k Bogu in k ljudem, oziroma k posameznemu občestvu kot k obitelji, šoli, državi, cerkvi in k ljudstvu. Pravo razmerje najdemo le pri npravstvenem človeku, ker le takov se more v pravem pomenu podvreči zapovedim božjim. A tudi vsako zadovoljivo vkupno in občno življenje človeško je osnovano na opazovanji npravstvenih zakonov.

Vrhu tega vidimo, da more le npravstveni človek trajno ohraniti zdravo telo in zdrav duh. Brez tega ni srečnega življenja. Greh ostrupi ali zamori telesni kakor tudi duševni organizem. Posledki nenpravstvenosti kažejo se še v poznih rodovih, vplivajo pa tudi na cele národe. O tem nam dovolj jasno priča zgodovina vseh vekov in vseh národov. V tem pogledu sta si pojediniec in národ vzajemno dajoča in jemljajoča činitelja, katerih fizične in moralčne sile se medsebojno podpirajo. Razpad držav sledil je vedno le pojemanju npravstvenosti národov, in le-to pojemanje je bilo tem težje zabranjevati, ker se je v národu polagoma poizgubila samosvest prave npravstvenosti. S propadanjem npravstvenosti propadala je tudi omika národov, kajti prave omike brez npravstvenosti si niti misliti ne moremo. Že vsakdanja izkušnja nam potrjuje to na stoterih vzgledih. Sama umnost in spretnost še ne stori človeka trajno uporabljivega. V to mu treba v vseh razmerah življenja npravstvene zanesljivosti, ki se kaže bodi si v podobi poštenosti, zvestobe in vestnosti, bodi si v podobi marljivosti in živega zanimanja za tuje veselje in za tujo žalost; pa tudi domovinska ljubezen in požrtvovalno naudušenje za najvišja in najblažja dobra človeštva priča o npravstveni omiki človekovi. Brez telesnega zdravja in brez umstvene omike bilo bi naše življenje zelo žalostno in razpostavljeno tujemu vplivu, a npravstveno dobro vzgojen človek postane še le trajno uporaben in srečen.

K tej npravstvenosti pripomoremo človeku s pametno vzgojo. V mladosti je človek najbolj sprejemljiv za dobre vtise. V tem času ga treba tako voditi, da mu bode npravstveno življenje v poznejši dobi postalo potreba, navada, in tedaj je že vse pridobljeno.

Slučajne napake ali ovire bode takov človek sam popravil ter neprestrašeno korakal po pravi poti. Sam svoje napake odstranjujoč deloval bode na omiki vsega národa, kajti vse globočje napake v življenji kakega národa ali kake države moremo bistveno razlagati z večjimi nedostatki v vzgoji mladine. Národ z dobrimi ali vzglednimi vzgojnimi napravami ne bode tožil o slabem нравstvenem stanji, če le vnanji vplivi ne bodo preprečili njegove vzgojujoče skrbi, kar se pa tako rado pripeti. Z dobro urejenim šolstvom povečšalo se bode upanje na boljšo prihodnost. A ljudska šola človeka k boljši prihodnosti in k tej нравstvenosti le pomaga; sama za-se še ne more popolnem rešiti vse vzgojne naloge. Svoje delo deli z obitelji, cerkvijo, državo, z javnim življenjem, z zasebnimi in javnimi dobrodelnimi zavodi, z umetnostimi, z načinom národnih svečanosti in z mnogimi drugimi več ali manj individualnimi slučajnimi vplivi, kateri vkupno delujejo na vzgojenca. Vsi ti činitelji se morajo zavedati svojega pedagoškega poklica, ako hočemo, da se bode národ duševno okrepčal in da bode нравstveno napredoval.

Fr. Gabršček.

Odlomki iz vzgojeslovja.

Spisal dr. Fr. Kos.

(Dalje in konec.)

Domišljija.

Ako hočemo reproducirati množico otemnelih predstav kako dobe, zgodi se dostikrat, da izostanejo nekatere predstave, katere smo takrat imeli; namesto teh pa obnovimo marsikatero predstavo iz prejšnje ali pa poznejše dóbe. Posamezni deli skupnih predstav in pa vrst iz raznih dób se med seboj pomešajo tako, da reprodukcijo ne moremo zvati povrnitev starih predstav kake dóbe, in nam se zdi, da smo z reproduciranjem raznovrstnih predstav iz raznih časov ustvarili nekaj popolnoma novega. Tù imamo tedaj opraviti z reprodukcijo, ki pa ni nepremenjena, kakor pri spominu, temuč premenjena. Zmožnost premenjene reprodukcije se zove **domišljija** ali fantazija.

Predstave se premenjujejo po odločevanju (abstrakciji), dodavanji (determinaciji) in sestavljanji (kombinaciji). Po tem takem razločujemo odločujočo, dodavajočo in sestavljajočo domišljijo.

Domišljija je odločujoča, ako odstrani od vkupne predstave nekatere posamezne dele, ali pa, ako prestavi predmete, kateri so provzročili dotične predstave, na drugi kraj ali pa v drugo dóbo. S pomočjo odločujoče domišljije si snujemo pojme. Od mnogih istovrstnih nazorov in predstav odloči fantazija vse to, kar se nahaja samo pri posameznih predmetih. Nazadnje ostane samo to, kar je vkupno vsem predmetom iste vrste. N. pr. Najprej imam pred seboj jednakokraki trikotnik, potem pravokotni trikotnik, nato pa enakostrani trikotnik. Vsem trem trikotnikom je vkupno, da so geometrijski liki, ki imajo po tri kote in po tri stranice.

Domišljija je dodavajoča, ako pridene kaki predstavi nekatere nove dele. N. pr. Ako si mislimo človeka s perutnicami. Národne pravljice poznajo orjake in orjaške deklice.

Domišljija je sestavljajoča, ako napravi iz delov raznih skupnih predstav novo predstavo. N. pr. Romanopisec zajemlje gradivo za svoj roman deloma iz lastnih izkušenj in dogodkov, deloma iz pripovedovanja drugih oseb, deloma pa iz knjig.

Domišljija ne more ustvariti (iz nič storiti) nikakoršne tvarine. Vse njeno delovanje obstoji v tem, da napravlja nove sestave iz gradiva, katero je nastalo iz raznih čutnih zaznavanj. Fantazija more porabiti le to, kar dobiva človek po svojih čutilih. Od rojstva